

ГРАМАТИЧНИЙ МІНІМУМ У КУРСІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ

Юлія Кириченко,
канд. філол. наук, ст. викладач
Харківський національний
економічний університет ім. С. Кузнеця

Українська мова у вищій школі східного регіону України для студентів-нефілологів є факультативною дисципліною. Це пов'язано з тим, що мовою спілкування та викладання переважно є російська. На підготовчих відділеннях Харкова, приміром, студенти-іноземці вивчають лише російську мову, а українську їм пропонують як факультатив або як короткий ознайомлювальний курс. Крім того, здобуваючи вищу освіту, іноземні студенти прослуховують курс української мови як іноземної. Проте ця дисципліна викладається протягом нетривалого часу (наприклад, у Харківському національному економічному університеті ім. С. Кузнеця передбачено 64 аудиторних години для опанування цього курсу протягом одного семестру з іспитом як формою підсумкового контролю). Після складання екзамену студенти рідко стикаються з необхідністю покращувати здобуті знання та вміння: викладачі профільних дисциплін, орієнтуючись на іноземну аудиторію, викладають російською мовою, у побутовому спілкуванні також найчастіше використовується російська.

У ХНЕУ ім. Кузнеця із цього року введено додатковий курс української мови за професійним спрямуванням для іноземних студентів-третьоккурсників. Це дало можливість прослідкувати рівень залишкових знань з української мови через два з половиною роки після її вивчення. Досвід показав, що студенти доволі швидко згадують правила читання, пам'ятають кілька фраз українською мовою. На жаль, не виявлено тенденції до запам'ятовування граматичних правил. Студенти третього курсу можуть за аналогією з російською мовою

визначити, приміром, рід іменників, прикметників в називному відмінку або особу і число дієслова. Але майже ніякого уявлення про граматичну структуру української мови вони не мають, хоча засвоєння такої структури було передбачено програмою. Крім того, навіть словниковий запас майже зникає: студенти пам'ятають зовсім небагато слів, не можуть формулювати навіть найпростіші речення чи висловлювання.

Така ситуація нашоєму на думку про малу ефективність сучасних посібників з української мови як іноземної. Їх структура зазвичай будується стандартним чином: після вступного фонетичного курсу пропонується поступове ознайомлення з основними граматичними категоріями (особи, часи дієслова, рід, число, відмінки іменних частин мови тощо). Звичайно, граматичний матеріал супроводжує робота з текстами чи діалогами [7; 3].

На сьогодні науковці та педагоги вищої школи активно працюють над удосконаленням методик викладання української мови як іноземної, розробляють навчальні матеріали [1, 4, 9]. Проте вчені помічають, що залишається ще багато нерозв'язаних питань, зокрема про баланс між обсягом теоретичного та комунікативного матеріалу протягом викладання дисципліни «Українська мова як іноземна». Ми поділяємо думку науковців, які вважають, що переобтяження програми граматичним матеріалом відволікає студентів від основного – оволодіння комунікативними компетенціями, які можуть знадобитися їм у повсякденному житті [2].

На нашу думку, структура курсу української мови як іноземної має базуватися на задоволенні основних комунікативних потреб, які може відчувати студент, мешкаючи в українському російськомовному місті. Приміром, А. Колоколова перерахувала основні сфери, де іноземному студенту можуть знадобитися знання української мови (сюди належить мова ділових паперів, реклами, назви товарів, написи на них тощо) [6, с. 80]. Ми погоджуємося з дослідницею, що вивчення української мови іноземними студентами повинно передбачати долання труднощів, які виникають у них у

повсякденному житті, що стимулюватиме зацікавленість під час вивчення цієї дисципліни.

Ми пропонуємо формувати програму з української мови для іноземних студентів за комунікативними темами. Основним, на нашу думку, має бути саме вивчення нової лексики, опрацювання діалогів, текстів тощо. Матеріал варто обирати з огляду на потреби повсякденного життя студентів, адже саме такий підхід може зумовлювати зацікавленість і стійкість інтересу до предмету. Навколо комунікативної теми можна вибудовувати граматичну. Проте ми вважаємо, що під час подання граматичного матеріалу студентам нефілологічних спеціальностей варто вводити якнайменше лінгвістичних термінів, щоб не ускладнювати процес оволодіння українською мовою.

Нижче ми пропонуємо загальні рекомендації щодо граматичного мінімуму, необхідного для вивчення української мови на початковому етапі.

Передусім звернімося до граматичних категорій іменних частин мови. Ми вважаємо, варто дати уявлення студентам про те, що в українській мові, як і в російській, іменники мають рід, можуть змінюватися за відмінками і числами, і що з іменниками узгоджуються прикметники, числівники, займенники. Проте ми вважаємо недоцільним ознайомлювати з повними парадигмами відмінювання з урахуванням, наприклад, поділу іменників на відміни. Як показує практичний досвід, цей теоретичний матеріал майже не засвоюється протягом семестру, проте на нього доводиться витратити багато часу. На нашу думку, можна лише запропонувати таблиці з усіма парадигмами відмінювання, пояснити в загальних рисах функції відмінків, ознайомити з літературою, де студенти можуть знайти необхідний їм граматичний матеріал у разі потреби. Ми вважаємо, що не варто вимагати заучувати відмінкові закінчення, адже за півроку студенти не встигають набути вмінь застосовувати теоретичні знання під час спілкування.

Граматичні категорії дієслова, на нашу думку, значно простіше засвоїти, адже їх не так багато і вони вже знайомі студентам із курсу російської мови. Тож комунікативний матеріал можна готувати з урахування необхідності

засвоїти дієвідмінювання дієслів дійсного способу в теперішньому, майбутньому і минулому часі. На наш погляд, не варто приділяти багато уваги виду дієслова чи способу, адже без тривалої мовленнєвої практики якісно засвоїти особливості цих граматичних категорій дуже складно. Крім того, студентів можна навчити розпізнавати безособові форми на -но, -то, зворотні дієслова, адже вони часто зустрічаються в діловому та науковому мовленні. Проте занадто складним для студентів є інформація про дієприкметники та дієприслівники. На нашу думку, їх варто вводити в комунікативний обіг лише на кінцевому етапі курсу і лише в ознайомлювальному форматі. Крім того, ці граматичні категорії краще уникати в текстах, адже вони доволі складні для розуміння і тим більше відтворення.

Службові частини мови, на нашу думку, можна загалом не коментувати в лінгвістичних категоріях. Достатнім є введення сполучників, прийменників, часток у комунікативний матеріал, переклад на російську мову, регулярне вживання в усному мовленні та вправах на читання.

Отже, основним принципом, якого варто, на нашу думку, дотримуватися під час подання граматичного матеріалу є простота викладу з мінімумом лінгвістичних термінів без вимоги до студентів зачувати громіздкі правила чи парадигми. Крім того, граматичний матеріал необхідно ґрунтовно пояснювати тільки в тому обсязі, який можливо якісно засвоїти на комунікативному рівні. Якщо це неможливо, то подавати теоретичні відомості з ознайомлювальною метою, залежно від обставин за запитом студентів або загалом уникати розлогіх теоретичних коментарів.

Зосередження на формуванні комунікативних компетенцій дає змогу урізноманітнити заняття, змістити акцент із вивчення теоретичного матеріалу та виконання тренувальних вправ із граматики на читання, роботу з текстами, діалогами, застосування ігрових методів для формування мовленнєвих навичок.

Необхідно також зазначити, що важливою складовою комунікативної компетенції є оволодіння українськими термінами за профілем навчання

іноземних студентів. З огляду на це варто звертати увагу також і на професійну лексику, яка знадобиться під час вивчення профільних дисциплін.

Таким чином, ми переконані, що курс української мови як іноземної повинен допомогти студентам орієнтуватися в українському мовленнєвому просторі, який їх оточує. З огляду на це необхідно враховувати регіональні особливості. А отже немає необхідності іноземних студентів зі Сходу України переобтяжувати теоретичними відомостями з граматичної структури української мови, оскільки кількість аудиторних годин не дозволяє глибоко оволодіти нею. На нашу думку, за рахунок зменшення обсягу теоретичного матеріалу можна звільнити час для оволодіння комунікативними навичками, які допоможуть долати труднощі, пов'язані з орієнтуванням в україномовній частині інформаційного поля студентів. Актуалізація навчального матеріалу стимулюватиме зацікавленість у предметі, а отже, може зумовити формування більш стійких комунікативних навичок.

Звичайно, розглянуте нами питання не можна вважати остаточно вирішеним. З урахуванням сформульованих рекомендацій ми плануємо удосконалити робочу програму курсу та розробити нові навчальні посібники. Ми сподіваємося, що це сприятиме покращенню рівня знань, умінь і навичок, здобутих під час оволодіння української мови студентами-іноземцями нефілологічних спеціальностей східного регіону України.

Література

1. Бей Л. Б. Проблеми викладання української мови різним категоріям іноземних студентів / Бей Л. Б., Тростинська О. М. // Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти на сучасному етапі. Міжпредметні зв'язки. – 2008. – № 12. – С. 42-50.

2. Варава С. В. Мінімізація теоретичних відомостей з російської граматики під час навчання іноземців на початковому етапі / Варава С. В. Груцьяк В. І. // Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти на сучасному етапі. Міжпредметні зв'язки. – 2011. – № 18. – С. 55-62.

3. Вихованець І. Р. та ін. Вивчаємо українську мову. Розширений курс. Самовчитель : Навч. посібник / За ред. В. М. Русановського. – К. : Либідь, 1993. – 272 с.
4. Програма навчальної дисципліни «Українська мова» для студентів-іноземців усіх напрямів підготовки всіх форма навчання / укл. О. С. Черемська, Г. Г. Гайдамака. – Х. : Вид. ХНЕУ, 2011. – 48 с.
5. Кабардов М. Роль індивідуальних различий в успішності оволодіння іноземним мовою (на матеріалі інтенсивного навчання) : автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.02 «Психофізіологія» / Кабардов Мухамед Каншобієвич. – М., 1983. – 39 с.
6. Колоколова А. Факультатив з української мови на підготовчому факультеті : потреби іноземних студентів і зміст курсу / Колоколова А. Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти на сучасному етапі. Міжпредметні зв'язки. Тези ХХ Міжнародної науково-практичної конференції 2–3 червня 2016 року. – Х., 2016. – С. 79-81.
7. Лисенко Н. О. та ін. Українська мова для іноземних студентів. Навчальний посібник / Лисенко Н. О., Кривко Р. М., Світлична Є. І., Цапко Т. П. – К. : Центр учбової літератури, 2010. – 240 с.
8. Пассов Е. И. Коммуникативный метод обучения иноязычному говорению / Е. И. Пассов. – М.: Просвещение, 1991. – 223 с.
9. Тростинська О. М. Викладання української мови як іноземної: проблеми, пошуки, перспективи / Тростинська О. М., Петров І. В. // Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти на сучасному етапі. Міжпредметні зв'язки. – 2011. – № 18. – С. 239-248.